

# Behovsinspel "Kunskapshöjande insatser inom lammnäringen"

## 1.1 Målformulering

- Svensk lammproduktion behöver öka och uppnå en stabil större volym på längre sikt som är lönsam för lantbruksföretaget (10 år eller mer)
  - Antalet nya företag med lammproduktion behöver öka (3 – 10 år)
  - Andel befintliga företag med lammproduktion behöver öka (3 – 10 år)
  - Utbildningssatsning Lammproduktion för lantbruksföretagare
  - Fortbildningssatsning Lammproduktion för rådgivare

## 1.2 Sammanfattning behovet

### Beskrivning av utmaningar

Orsaker till att fårföretagare slutar är enligt de själva att man "inte får snurr" på företaget, rovdjur samt av personliga skäl såsom ålder ([Förstudie svenskt lamm 2023-2024](#)). Det finns flera omvärldsfaktorer som påverkar företagandet, som inte behandlas här. Om vi istället analyserar orsaker som företagaren själv kan påverka så är det bland annat inhämtning av baskunskap om lammproduktion. Tidigare insatser av kunskapsöverföring riktat mot fårföretagare har dock inte haft önskad effekt.

Projektet Lammlyftet 2018 – 2020 var riktat mot fårföretagare med målet att öka svensk lammproduktion. Tyvärr var det få fårföretagare som svarade att de kände till Lammlyftet och ännu färre som svarade att de använt kunskapen (Förstudie svenskt lamm 2023-2024). En orsak kan vara att de kunskapshöjande insatserna som togs fram i Lammlyftet är svåra att hitta och använda då de är uppdelade på flera platser (SLU, LRF, Köttföretagen) med oklar ansvarsfördelning kring tillgängliggörande. SLU arbetade fram ett utmärkt utbildningspaket om parametrar i lammproduktionen och hur lantbrukaren behöver arbeta med dessa för att uppnå önskad köttkvalitet. I nuläget kanske utbildningspaketet ingår i distanskursen Marknadsinriktad får- och lammköttproduktion (7,5 Hp), som erbjuds vartannat år med några träffar i Skara.

År 2023 publicerades den uppdaterade handboken "Fåråret". Målgruppen är nya fårägare. Handboken innehåller fördjupningsavsnitt kring viktig baskunskap om hullbedömning, foder, slaktmognadsbedömning och sjukdomar. Tyvärr verkar inte handboken vara känd eller använd på SLU:s kurser. Istället hänvisas till äldre litteratur, som visserligen kan innehålla adekvat kunskap, men

### Kunskapsnav Animalieproduktion

|                                                                |                                                                       |                                               |
|----------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|
| <b>Besöksadress</b><br>RISE<br>Ultunaallén 4<br>756 51 Uppsala | <b>Besöksadress</b><br>RISE<br>Ideon, Beta 5<br>Scheelevägen 17, Lund | info@animalienavet.se<br>www.animalienavet.se |
|----------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|

## ANIMALIEPRODUKTION

som ofta finns i bokform/kompendiumform som inte längre ges ut eller går att få tag. Under 2022-2023 erbjöd Gård och Djurhälsa kostnadsfri utbildning inom fårhållning för fårägare som ville fördjupa eller uppdatera sina kunskaper eller funderar på att börja med fårhållning ([Sällsynt möjlighet till kostnadsfri utbildning inom fårhållning! - Gård & Djurhälsan](#)). Även detta är ett bra material som bör tillgängliggöras för fårföretagare.

Fårföretagare är en målgrupp som är mindre benägna att anlita rådgivning och därmed missar kunskapsöverföring den vägen (analysgrupp får och lamm, Kunskapsnav animalieproduktion 2024). Samtidigt finns ett litet utbud av rådgivning speciellt riktad till fårföretagare med lammköttproduktion. Rådgivning om lammköttproduktion bygger på ett fåtal rådgivare spridda över Sverige och på flera rådgivarorganisationer. Det kan vara ytterligare en svårighet för fårföretagaren att hitta det hen söker.

Det har funnits bra kunskapshöjande insatser riktad mot lammproducenter, men som är föråldrat och behöver uppdateras, tillgängliggöras och anpassas till målgruppen. Ett tidigare framtaget och i fårnäringen uppskattat material är Lönsam lammproduktion i kompendieform av Birgit Fag (2005) Hushållningssällskapet i Jönköpings län. Detta kompendium har också använts på Lantmästarutbildningen samt på Naturbruksskolorna för dem med inriktning Lantbruksdjur. Materialet har använts på gymnasienivå åk 3, samt på Yrkehögskole-utbildningar (djurskötare, driftsledare). Vid tidigare diskussioner med naturbrukslärare (2016) samt en förfrågan till 60 lärare som undervisar i lantbruksdjur via naturbruksskolornas förening framkom att; 1. Några helt saknar kursmaterial med inriktning lammproduktion. 2. Andra använder gammalt material om lammproduktion som är inaktuellt/inte går att beställa längre. 3. Alla som svarat tycker det är angeläget att ta fram ett modernt utbildningsmaterial kring lammproduktion (Personliga meddelanden oktober 2024).

Nedan följer exempel på ytterligare material som kan vara användbart i framtagandet av ett utbildningsmaterial:

- Svenska fåravelsförbundet (2024) [Svenska Fåravelsförbundet – Svenska Fåravelsförbundet är en rikstäckande organisation för alla fårägare och lammproducenter. Vår hemsida samlar allt som har med får och lamm att göra.](#)
- Foder för får, Bete för får samt Stallbyggnad för får (2024)
- [Beslutsstöd - Får - Hushållningssällskapet](#) (2024)
- Fåråret – en handbok för dig som har får (2023)
- Lammakademien Gård & Djurhälsans webinarieriserie 2022 – 2023
- Utbildningsfilmer får och lamm. Föreningen SoL film [Föreningen SoL-Film - Naturbruk.se | Naturbruksskolornas förening med naturbruksgymnasierna](#)
- Lönsam lammproduktion (2005) B, Fag. Hushållningssällskapet Jönköping
- Lyckas med betäckningen – lamning enligt din plan (HKScan, 2016)
- Vårlammsproduktion (HKScan, 2016)
- Checklista vinterlamning – vårlammsproduktion (HKScan, 2016)

Sammanfattningsvis är fårnäringen en liten del i svenskt lantbruk, vilket delvis kan förklara det karga utbudet av relevant och användbar kunskap som är tillgänglig och uppdaterad. För den företagare som är intresserad av får och lammproduktion, eller skulle kunna bli intresserad, erbjuds i princip ingen utbildning tillgänglig på nationell nivå. En konsekvens är att nya fårföretagare/djurskötare/driftsledare/rådgivare/djurskyddshandläggare saknar kunskap om

## ANIMALIEPRODUKTION

lammköttproduktion och gör basala misstag som hade gått att undvika. De vanligaste bristerna vid djurskyddskontroll är att djur är i dåligt hull samt anmärkning på stallbyggnad samt smittskydd. Brister som också sänker lönsamheten. Djurvälståndsgrupp får och lamm (undergrupp till LRF:s Nationella Branschråd för djuromsorg) beskriver också att den målgrupp som har brist på grundläggande kunskap är fårföretagare med nystartade besättningar (stora som små) samt besättningar av genomsnittlig storlek och små besättningar. Att relevant baskunskap inte kan erbjudas på gymnasienivå, yrkeshögskolor samt svenska lärosäten leder också till att kunskapsbasen utarmas hos nyutexaminerade. Konsekvensen blir att fårnäringens förmåga att ta till sig rådgivning och ny kunskap blir allt sämre, vilket hämmar utvecklingen av en lönsam får och lammproduktion.

## Omvärldsbevakning

Får- och lammnäringen i Sverige motsvarar en liten del av animalieproduktionen mätt i antal slaktade djur (<10%) eller andel av totala vikten på slaktade djur (1%), vilket dessutom stadigt minskat de sista åren med ett årligt tapp av djur och minskad slaktvolym. Det finns sedan lång tid tillbaka ett tydligt gap mellan tillgänglig svensk volym av lammkött och svenska marknadens efterfrågan. Trots ökad avräkningsnivå har får- och lammproducenterna inte nått framgång när det gäller behovet av ökad konkurrenskraft inom svensk fårnäring (Förstudie svenskt lamm 2023-2024). Att får- och lammnäringen fortsätter minska bekräftas i Jordbruksverkets statistik för lantbrukets djur i juni 2024. Slakterierna konstaterar också att volymen producerat lammkött minskade med 12% jämfört med samma period 2023 (Data från Jordbruksverket som månadsgenomsnitt till Gård & Djurhälsan). Fårnäringen känner därför ett akut behov av insatser för att inte den kritiska massan av får- och lammföretagare ska bli så liten att det inte går att bibehålla eller utveckla produktionen (analysgrupp får och lamm, Kunskapsnav animalieproduktion 2024).

## Intressentanalys

Under 2023-2024 samlade Fåravelsförbundet, lammproducenterna och LRF kött branschens aktörer för att enas om prioriterade gårdsnära åtgärder för ökad lönsamhet och volymtillväxt inom svensk lammnäring. (Förstudie svenskt lamm 2023-2024). Förstudien kartlade bland annat hur svenska fårföretagare ser på framtiden och vilken ambition de har att utveckla sin lammköttproduktion inom de närmaste fem åren. Enkäter skickades ut till 2300 fårföretagare och svarsfrekvensen var 35-40 procent. I enkätsvaren framkom bland annat att orsakerna till att fårföretagare slutar är att man "inte får snurr" på företaget, rovdjur samt av personliga skäl såsom ålder.

Fårföretagarnas behov, som de uttryckt i enkäten har analyserats i flera aktiviteter och i samtal med olika branschrepresentanter (workshop i december 2023 i samband med att resultat från Förstudie svenskt lamm presenterades), dialog om identifiering av åtgärder; Fåravelsförbundets årsstämma och lammriksdag 2024; Kunskapsnav animalieproduktions analysgruppsmöten 13 juni, 27 augusti, 1 oktober, 2 december 2024; samt rådgivare på Hushållningssällskapet, Gimrarna och Gård och Djurhälsan). En viktig slutsats är att fårföretagarna är en heterogen målgrupp där cirka 15% svarade att de var heltidssysselsatta, knappt 50% att de var deltidssysselsatta och drygt 35% att de hade hobbyverksamhet. Synen på den egna verksamheten bedöms utgöra en potential för utveckling av företaget när man själv ser det som en deltidssysselsättning i stället för en hobby. På frågan vad man har för planer med sitt företag kommande fem år så ville 25% av svarande utveckla företaget och knappt 45% ville fortsätta på

## ANIMALIEPRODUKTION

befintlig nivå. Varför fårföretagare "inte får snurr" på företaget har också analyserats. Tyvärr kan kunskapsbrist vara en bidragande orsak till att nya fårföretagare som investerat i och utökat sin lammproduktion slutar efter 5 – 7 år. En sorglig trend som både fårnäringen och rådgivare observerat de sista åren.

En annan viktig slutsats, som framkommit i diskussioner med representanter för Kunskapsnav animalieproduktions analysgrupp, är att fårnäringen behöver ett tillskott av företag med lammproduktion för att kunna öka lönsamhet och produktionsvolym. Det kan vara någon utan lantbruksbakgrund eller någon som vill utveckla befintligt fårföretag, eller någon med lantbruksföretag som önskar komplettera befintlig verksamhet med lammproduktion. Det behöver då finnas tillgång till relevant utbildning på såväl basnivå som avancerad nivå med fokus på lammproduktion.

Enkätstudien samt i samtal med olika branschrepresentanter har således identifierat två huvudgrupper som behöver omfattas för ökad lönsamhet hos en majoritet av får- och lammföretagare:

- Företagare som vill utveckla sin produktion
- Företagare som vill öka sin produktion

För att höja kunskapsnivån i dessa två målgrupper behöver utbildningssatsningar anpassas till:

- Lammproducenter som vill utveckla sin produktion
- Lammproducenter som vill öka sin produktion
- Företagare som vill starta lammproduktion och saknar lantbrukskompetens
- Lantbruksföretagare som vill komplettera med lammproduktion som ytterligare en produktionsgren inom företaget
- Lantbruksföretagare som vill samarbeta med lammproducenter

I samtal med olika branschrepresentanter har vi också identifierat ett behov av fortbildning för rådgivare för att kunna öka kompetensen hos:

- Nya rådgivare inom lammproduktion
- Erfarna rådgivare inom lammproduktion som vill inhämta senaste kunskap

## Förväntad effekt

Får- och lammproduktion är en bransch i Sverige som riskerar att bli för liten för att åstadkomma kontinuitet i kunskapsöverföringen från akademi till praktik, men också från yrkeshögskoleutbildning till att ta steget och bli lammköttproducent. Det behöver finnas utbildning tillgänglig på nationell nivå för att säkerställa en högre kunskapsnivå hos får- och lammföretagare samt rådgivare.

På kort sikt kan kunskapsnivån höjas hos nya och befintliga får- och lammföretagare samt rådgivare genom här föreslagna skräddarsydda aktiviteter. Det utbildningspaket som blir resultatet av aktiviteterna behöver innehålla aktuell/uppdaterad kunskap som är förmedlad på ett pedagogiskt sätt och att den är målgruppsanpassad samt att den når så många som möjligt i målgrupperna oberoende av geografiskt läge. För att lyckas med det behöver aktörer som har kompetens och erfarenhet av får- och lammköttproduktion samarbeta. Det är också önskvärt med kompetens i att förmedla kunskap till vuxna, en målgrupp som är heterogen med mycket olika förutsättningar. Att använda flera

**ANIMALIEPRODUKTION**

olika media främjar kunskapsförmedlingen och ska stötta lärandeprocessen, exempelvis film, webinarium, text, ljudformat, illustrationer, foton, undersökande uppgifter, praktiska övningar/vägländningar. Utbildning och kunskapsmaterial som tas fram behöver vara sökbart och tillgängligt nationellt samt hållas uppdaterat utefter kunskapsläget så rekommendationen är att Lantbrukets kunskapsbank ansvarar för det och har en dialog med aktörerna kring detta.

Organisationer som bör samarbeta i detta uppdrag är Svenska fåravelsförbundet, Lammproducenterna, Växa Sverige, Hushållningssällskapet, Gård och Djurhälsan, Gimrarna, Sveriges lantbruksuniversitet, Biologiska Yrkeshögskolan. En viktig del är att samordna kunskapsförmedlingen så att den når så många som möjligt i målgrupperna över hela Sverige.

Inom akademien behövs möjlighet att läsa en fördjupning om får- och lammproduktion för studenter på Lantmästarutbildningen och Husdjursagronomutbildningen. Denna möjlighet bör säkras för att inte kompetens inom rådgivning och forskning/undervisning gå förlorat med pågående/kommande pensionsavgångar de närmaste åren. Vissa delar av utbildningen som tas fram i detta uppdrag kan också passa för studenter på SLU.